

Steden verkleinen inkomensachterstand

Tussen 1996 en 2004 is binnen stadsgewesten de inkomensachterstand van centrale steden ten opzichte van hun ommelanden afgenomen. De armste centrale steden, Enschede, Heerlen en Leeuwarden stagneren echter. Bovendien worden zij omringd door de minst welvarende ommelanden.

Stedelijke gebieden staan steeds meer in de belangstelling bij zowel nationale als internationale overheden, zoals blijkt uit het Grote Stedenbeleid in Nederland. Dit komt doordat steden een belangrijke bron zijn voor economische groei, maar tevens worden geconfronteerd met grote onevenwichtigheden op sociaal en economisch gebied (Vliegen, 2005). Het stedelijk schaalniveau, waarop de meeste onderlinge relaties, zoals op de woning- en arbeidsmarkt, zich voltrekken, is dat van het stadsgewest (Van Eck et al., 2006). Vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw is er onder invloed van de suburbanisatie een situatie ontstaan waarin de inkomens in centrale steden gemiddeld lager kwamen te liggen dan in de naburige gemeenten. Aanvankelijk werd het verschil groter door een rijker wordend ommeland, later gingen de steden er zelf op achteruit (de Vries, 2005). Sinds halverwege de jaren negentig zijn de steden weer in opkomst. Dit artikel heeft ten doel een actueel beeld van de inkomenssituaties van stadsgewesten te verschaffen. Daartoe wordt de inkomensverdeling in stadsgewesten in 2004 beschreven en wordt onderzocht in hoeverre de inkomensverdeling in de stadsgewesten tussen 1996 en 2004 is veranderd.

Stadsgewesten en inkomens

Een stadsgewest is een conglomeraat van één of meerdere stedelijke agglomeraties en het omliggende landelijke gebied die door vele relaties met elkaar zijn verbonden. Bij de afbakening van stadsgewesten heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek vooral gekeken naar de relaties op de regionale arbeids- en woningmarkt (Vliegen, 2005). Het stadsgewest is dan ook een functionele ruimtelijke eenheid. Nederland telt 22 stadsgewesten, waarin 55 procent van de Nederlandse bevolking woonachtig is. Voor dit artikel zijn de stadsgewesten verdeeld in een centrale gemeente (de centrale stad) en nabijgelegen gemeenten (de ommelanden).

Op basis van gegevens uit het Regionaal Inkomensonderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek is per gemeente het gemiddelde, besteedbare huishoudensinkomen berekend. Omwille van de vergelijkbaarheid is het huishoudensinkomen gecorrigeerd voor

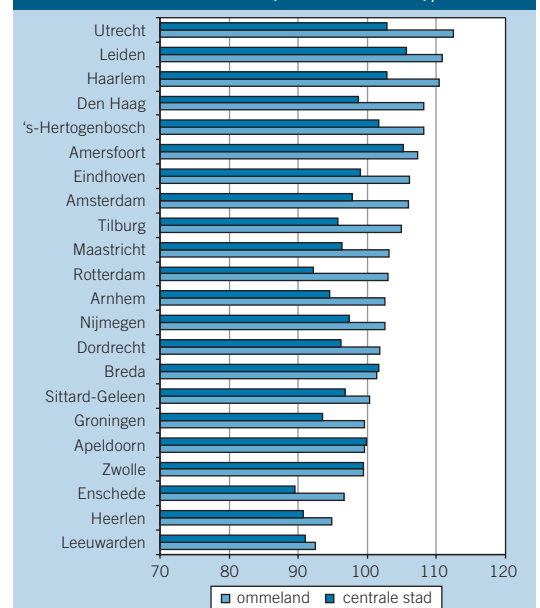
huishoudensamenstelling. Het aldus gestandaardiseerde besteedbare huishoudensinkomen is afgezet tegen het Nederlands gemiddelde, dat zowel voor 1996 als voor 2004 op honderd is gesteld. Vervolgens zijn per stadsgewest de verschillen tussen de centrale steden en de overige gemeenten bepaald (CBS, 2007).

Stadsgewesten Enschede, Heerlen en Leeuwarden in ongunstige positie

De 22 centrale steden hebben ten opzichte van hun ommelanden een inkomensachterstand. De vier grootste steden hebben vrij grote achterstanden, oplopend tot meer dan tien procent in het geval van Rotterdam. Ook de centrale steden Tilburg en Arnhem hebben een forse achterstand op de hen omringende gemeenten. In de stadsgewesten Zwolle, Apeldoorn en Breda is nauwelijks sprake van inkomensverschillen tussen stad en ommeland. De overige stadsgewesten nemen een tussenpositie in. Een grote achterstand betekent niet noodzakelijkerwijs dat de inkomenssituatie in de centrale stad erg problematisch is. Figuur 1 laat zien dat de inkomenssituatie in de ommelanden van veel Randstedelijke steden zeer gunstig is, wat een flink deel van de achterstand van de centrale steden verklaart. Rotterdam heeft de grootste inkomensachterstand en is binnen de Randstad ook de minst welvarende centrale stad. Toch zijn er drie centrale steden met een lager gemiddeld inkomen. Dit zijn Enschede, Heerlen en Leeuwarden, waar de achterstand ten opzichte van het Nederlands gemiddelde rond de tien procent ligt. Deze steden worden bovendien gekenmerkt door ommelanden met de laagste inkomensniveaus. Waar de ommelanden van andere stadsgewesten rond of boven het gemiddelde Nederlandse inkomensniveau zitten, lopen de achterstanden van de ommelanden van deze steden op tot ruim zeven procent.

figuur 1

Inkomenspositie centrale steden en ommelanden (Nederland = 100), 2004

Bron: CBS

Enschede, Heerlen en Leeuwarden zijn daarom de stadsgewesten die er op inkomensgebied het slechtst voor staan. Een mogelijke oorzaak van deze situatie is de structuur van de lokale arbeidsmarkt, met relatief weinig banen voor hoger opgeleiden. De ommelanden van Utrecht zijn het meest welvarend van alle ommelanden. En hoewel de centrale stad Utrecht een forse inkomensachterstand heeft ten opzichte van dit ommeland is het inkomen er hoger dan het Nederlands gemiddelde. Leiden is de meest welvarende centrale stad.

Amsterdam en Den Haag maken de grootste inhaalslag

Tussen 1996 en 2004 zijn de stadsgewestelijke inkomensverschillen veranderd. De meeste steden hebben in deze periode de inkomensachterstand weten te verminderen. Amsterdam en Den Haag hebben daarbij de grootste inhaalslag gemaakt, maar ook de centrale steden Groningen, Rotterdam en Amersfoort hebben zich relatief goed ontwikkeld. In enkele stadsgewesten is de achterstand van de centrale stad toegenomen, zoals in Tilburg, Eindhoven en Sittard-Geleen. Het totaalbeeld toont echter afnemende inkomensverschillen binnen de stadsgewesten. Voor deze gemiddelde afname van het inkomensverschil is een aantal oorzaken aan te wijzen. Allereerst is na 2001 het aantal immigranten uit niet-westerse landen afgenomen. Deze immigranten hebben veelal lage inkomens. Vaak zijn de immigratiestromen gericht op de grote steden. Ten tweede heeft de zittende stedelijke bevolking een bovengemiddelde inkomensstijging doorgemaakt in de periode van economische bloei eind jaren negentig (Bruggink, 2007). Deze stijging houdt verband met de relatief ongunstige uitgangspositie van de stedelijke bevolking

halverwege de jaren negentig. De werkloosheid was toen hoog. Voor de stedelijke bevolking was er in de daaropvolgende periode van conjuncturele voorspoed dus veel te winnen. Ten derde slaagt een aantal steden er de laatste jaren beter in inwoners met hoge inkomens aan zich te binden. Door aantrekkelijke woonmilieus aan te bieden aan de hogere inkomensgroepen, vertrekken zij minder snel naar omliggende gemeenten.

Beperkte achteruitgang in ommelanden

Figuur 2 toont de relatieve inkomensontwikkeling tussen 1996 en 2004 van de centrale steden en de ommelanden. Veel grote steden ontwikkelden zich goed ten opzichte van het Nederlands gemiddelde, terwijl de ommelanden in veel gevallen een licht negatieve ontwikkeling doormaakten. De centrale stad met de grootste inkomenssprong is Amsterdam. De ommelanden van Den Haag maakten de grootste relatieve daling door. Bedacht moet worden dat veel ommelanden zich in absolute termen in een gunstige inkomenspositie bevinden.

Conclusie

Tussen 1996 en 2004 zijn de stadsgewestelijke verschillen in inkomensniveau veranderd. De ongunstige positie die de centrale steden onder invloed van het proces van suburbanisatie hadden gekregen ten opzichte van hun omringende gemeenten, is verbeterd. Het Grote Steden beleid, ondermeer gericht op het aantrekkelijker maken van de stad voor mensen met hogere inkomens, is voor een aantal steden succesvol geweest.

Problematische inkomenssituaties doen zich echter voor in de stadsgewesten Leeuwarden, Heerlen en Enschede, waar zowel de centrale stad als de omliggende gemeenten gekenmerkt worden door lage gemiddelde inkomens. Extra zorgwekkend is dat er binnen deze stadsgewesten geen of nauwelijks inkomensverbetering heeft plaatsgevonden tussen 1996 en 2004.

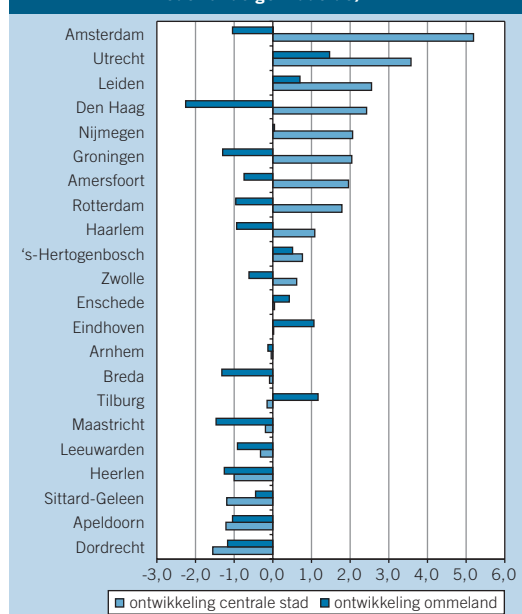
Vervolgbeleid over stedelijke inkomensproblematiek zou zich moeten richten op de steden met de zwakste inkomensposities. Daarbij is het nadrukkelijk van belang om ook de inkomenssituatie in de omliggende gemeenten in ogenschouw te nemen. Op de korte termijn valt versterkte aandacht voor deze probleemgebieden echter niet te verwachten. In de stedelijke en regionale aanpak worden de accenten duidelijk anders gezet. De aandacht gaat veelal uit naar de Randstad als geheel en minder naar de afzonderlijke stadsgewesten binnen de Randstad en gebieden elders in Nederland.

Dat blijkt onder meer uit het in het coalitieakkoord voorgestelde 'Randstad-offensief', waarin een streven naar een betere bereikbaarheid en een beter woon-, werk- en leefklimaat in deze regio wordt geformuleerd. Over andere regio's wordt niet gerept. Ook wordt, onder regie van het ministerie van VROM, alleen voor de Randstad een duidelijke toekomstvisie geformuleerd, onder de titel 'Strategische agenda Randstad 2040'.

Deze conceptualisering van de Randstad als één geheel is echter in tegenspraak met de recente bevindingen van het Ruimtelijk Planbureau, dat aangeeft dat de Randstad vooral een verzameling afzonderlijk functionerende stadsgewesten is (Van Eck et al., 2006). Als binnen de Randstad naar de inkomensontwikkeling gekeken wordt, zou versterkte aandacht voor de positie van Rotterdam het meest voor de hand liggen.

figuur 2

Inkomensontwikkeling steden en ommelanden, 1996–2004 (ten opzichte van het Nederlands gemiddelde)

Bron: CBS

LITERATUUR

- Bruggink, J.W. (2007) *De rol van mobiliteit bij regionale inkomensontwikkeling*. Sociaal economische trends 2007 (1). Heerlen/Voorburg: CBS.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2007) *Relatieve inkomenspositie centrale steden en ommelanden*. <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/B279F814-4576-4AD4-A059-FF2A61BDDA7D/0/2004sgwtab.xls>
- Eck, J.R. van, Oort, F. van, Raspe O., Daalhuizen, F. en J. van Brussel (2006) *Veel steden maken nog geen Randstad*. Rotterdam/Den Haag: NAI Uitgevers/RPB.
- Vliegen, M. (2005) *Grootstedelijke agglomeraties en stadsgewesten afgebakend*. Heerlen/Voorburg: CBS.
- Vries, A de, Hamers, B. en J. Latten (2006) *Inkomensdynamiek en achterliggende verhuistromen*. Bevolkingstrends 54 (4). Heerlen/Voorburg: CBS.